

ОЦІНКА САНАЦІЙНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА НАПРЯМИ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ

Чумак В. Д., к.е.н., доцент; Горпинченко К. М., аспірант;

Шевченко О. А., магістрант

Полтавська державна аграрна академія

У статті обґрунтовано сутність, значення та необхідність здійснення оцінки санаційної спроможності підприємства, що перебуває у фінансовій кризі. Доведено, що фінансова санація є об'єктивною реальністю ринкового господарювання, носить комплексний характер і охоплює практично всі фінансові аспекти функціонування підприємств. Розкрито основні передумови оцінки санаційної спроможності та необхідності управління нею. Узагальнено методичні підходи до оцінки санаційної спроможності підприємства та запропоновано систему показників для її оцінки. Доведено необхідність використання єдиного узагальненого інтегрального коефіцієнта оцінки санаційної спроможності, що дасть можливість визначити доцільність проведення санації суб'єктів господарювання.

The article reasonably essence, importance and need for evaluation of curative ability of the company that is in financial crisis. Proved that the financial reorganization of a reality of market economy, is comprehensive and covers almost all financial aspects of the business. The basic premise curative capacity assessment and the need for management. Overview methodological approaches to assessing the curative ability of the enterprise and the system of indicators for its evaluation. The necessity of using a single generalized integral coefficient estimates curative capacity, which will allow to determine the feasibility of rehabilitation entities.

Постановка проблеми. В сучасних економічних умовах в Україні особливої актуальності набувають питання, пов'язані із визначенням доцільності та ефективності проведення санації суб'єктів господарювання.

Успішність проведення санаційних заходів на підприємстві визначається, в першу чергу, його санаційною спроможністю. Однією з головних проблем є низька ефективність санації, що можна пояснити відсутністю системи управління, яка дала б змогу адекватно реагувати на негативні зміни зовнішнього та внутрішнього середовища. Використання зарубіжних методик не завжди є адаптованими до національної економіки. При цьому постає проблема визначення доцільності проведення санації у кожному окремому випадку. Непоодинокими є ситуації, коли починають санувати підприємство, що не має можливостей для подальшого розвитку і, навпаки, ліквідовують ті суб'єкти господарювання, які здатні за сприятливих умов відновити свою діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на значну кількість наукових праць, присвячених санації та управління нею, практично нерозкритими залишаються питання, пов'язані з управлінням санаційною спроможністю підприємства, які повинні виступати невід'ємним елементом загальної системи управління, підвищуючи його ефективність. Вагомий внесок у дослідження питань санації підприємств належить таким ученим, як І. Бланк, Б. Бекенфорде, Т. Булович, Т. Говорушко, Р. Грешка, С. Довбня, Д. Долюк, О. Копилук, М. Коваленко, Н. Лобанова, О. Моргунець, А. Сокіл, О. Терещенко, М. Тітов, Е. Уткін, Е. Шимке, А. Штангерт, О. Щербина. У той же час, чимало питань з оцінки санаційної спроможності та розробки системи показників ефективності санаційних заходів, залишається недостатньо дослідженими.

Постановка завдання. Метою статті є науково-теоретичне обґрунтування оцінки санаційної спроможності підприємства та розробка основних напрямів її удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «санація» є іншомовним за походженням і перекладається як «оздоровлення», «лікувальний захід», «приведення до ладу» [4, с. 10]. У загальному розумінні санація – це оздоровлення, покращення відносин в будь-якій організації, сфері, суспільстві. Будь-який суб'єкт господарювання в умовах ринку може переживати як

фінансовий підйом, так і фінансовий спад. В останньому випадку важливе місце займає можливість конкретного підприємства вийти зі скрутної ситуації і залишитися конкурентоспроможним.

Однією із рис, яка безпосередньо й формує передумови до виживання підприємства, на нашу думку, є санаційна спроможність, під якою слід розуміти сукупність можливостей підприємства для підтримання стійких тенденцій його розвитку в напрямках виробничої, соціальної, маркетингової та фінансової діяльності, з метою забезпечення платоспроможності, рентабельності, конкурентоспроможності та життєздатності підприємства.

До загальних передумов оцінки санаційної спроможності слід віднести: наявність новітніх технологій виробництва, стійкі позиції підприємства на ринку, конкурентні переваги, виробничий і кадровий потенціал, наявність реальної та дієвої санаційної концепції тощо. Санаційно спроможним підприємство буде тоді, коли продисконтована очікувана вартість майбутніх активів (за умови успішної санації) буде перевищувати вартість його ліквідаційної маси перед проведенням санації.

Отже, санаційна спроможність – це наявність у підприємства, що перебуває у фінансовій кризі, фінансових, організаційно-технічних та правових можливостей, які визначають його здатність до успішного проведення фінансової санації. Крім того, санаційна спроможність виступає своєрідним «економічним імунітетом» підприємства, що визначає його здатність до протидії негативним впливам факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Оцінюючи санаційну спроможність підприємства, виходять, передовсім, з його об'єктивних економіко-правових характеристик та показників. Суб'єктивна «моральна спроможність» та готовність власників підприємства та персоналу до кінця боротися за життя підприємства, як правило, відіграють незначну роль. Слід розрізняти природну та набуту санаційну спроможність. Природна є властивістю будь-якої новоствореної соціально-економічної системи і

визначається її потенціалом, а набута формується в результаті взаємодії із факторами зовнішнього та внутрішнього середовища.

Управління санаційною спроможністю є складовою системи управління на підприємстві, тобто його слід розглядати як самостійний елемент загальної системи управління суб'єктом господарювання, що формується під впливом факторів зовнішнього й внутрішнього середовища та специфіки галузі, в якій функціонує підприємство. Проте, визначальний вплив на формування даної системи мають фінансові цілі суб'єкта господарювання. Вважаємо, що основною метою управління санаційною спроможністю підприємства є досягнення та підтримка високого рівня платоспроможності, фінансової стійкості та прибутковості суб'єкта господарювання.

З одного боку, система управління санаційною спроможністю підприємства включає наукову і цільову підсистеми, які створюють передумови для успішної реалізації процесу управління. Наукова підсистема передбачає врахування законів розвитку соціально-економічної системи, зокрема закону циклічності розвитку, відповідно до якого під впливом часового фактору відбувається зміна обсягу реалізованої продукції та прибутку, а тому очевидно буде й зміна рівня санаційної спроможності підприємства.

З іншого боку, управління санаційною спроможністю підприємства слід розглядати як циклічний процес, що виникає в результаті взаємозв'язку таких функцій менеджменту як: моніторинг, планування, проектування, реалізація й контроль. Цей процес є відкритою системою, що ґрунтується на постійному дослідженні факторів зовнішнього та внутрішнього середовища суб'єкта господарювання із гнучким реагуванням на їх зміну, шляхом розробки та прийняття адекватних управлінських рішень [3, с. 25].

Досить важливим критерієм оцінки санаційної спроможності є конкурентна перевага. Досягнення конкурентних переваг можливе лише за наявності високоліквідних активів та платоспроможності підприємства, проте орієнтація лише на забезпечення ліквідності дає можливість відновити життєздатність суб'єкта господарювання тільки в короткостроковому періоді.

Санаційну спроможність підприємства пропонують оцінювати за чотирма основними коефіцієнтами: поточної платоспроможності, забезпечення власними оборотними засобами, покриття та Бівера [4]. Проте, оцінка санаційної спроможності повинна ґрунтуватись на аналізі санаційного потенціалу підприємства, тобто на визначенні можливостей та резервів для відновлення і забезпечення його подальшого ефективного функціонування, а для цього слід враховувати усі елементи потенціалу, їх кількісні та якісні характеристики. Тому, ми пропонуємо згрупувати показники, що можуть надати інформацію щодо фінансового, ділового, економічного потенціалу та санаційної спроможності підприємства в чотири групи: платоспроможності, фінансової стійкості, рентабельності та руху грошових потоків (табл. 1).

Таблиця 1

Показники оцінки санаційної спроможності підприємства

Група	Показники
Платоспроможності	Коефіцієнт покриття; коефіцієнта абсолютної платоспроможності; коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами; показники поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності
Фінансової стійкості	Коефіцієнт маневреності власного капіталу; коефіцієнт автономії; коефіцієнт фінансової стійкості
Рентабельності	Рентабельність активів; рентабельність капіталу; рентабельність продажу; рентабельність продукції; рентабельність виробництва
Руху грошових потоків	Cash-flow; free cash-flow; net cash-flow; показники збалансованості і синхронізації грошових потоків; кількість періодів, необхідних для погашення нетто-заборгованості

Враховуючи вище викладене виникає необхідність розробки та використання єдиного узагальненого показника оцінки санаційної спроможності підприємства, для цього доцільно використовувати математичний апарат теорії нечітких множин. Основою цієї теорії є уявлення про те, що окремі елементи однієї множини, які мають загальну властивість, можуть мати її певною мірою, а отже, належать до даної множини з різним ступенем. Саме тому для побудови інтегрального показника оцінки санаційної спроможності доцільно скористатися узагальненою функцією Харрінгтона, яка

є кількісним, однозначним, єдиним та універсальним показником якості досліджуваного підприємства [2]. Якщо додати ще такі риси, як адекватність, ефективність і статистичність та чутливість, то стає зрозуміло, що вона може використовуватися і як критерій оптимізації.

Розрахунок інтегрального коефіцієнта оцінки санаційної спроможності дасть можливість визначити доцільність проведення санації. Саме такий підхід до оцінки санаційної спроможності є більш прогресивним, оскільки дозволяє комплексно врахувати особливості кожного конкретного підприємства та його потенціалу [1]. Функція Харрінгтона, яку слід використовувати для побудови інтегрального коефіцієнта санаційної спроможності, має такий вигляд:

$$D = \sqrt{\prod_{i=1}^n d_i};$$

$$d_i = \exp(-\exp(-y_i)),$$

де n – кількість показників, які використовуються для оцінки санаційної спроможності підприємства;

d_i – частина функції, яка визначена відповідно до шкали Харрінгтона;

y_i – показник у безрозмірному вигляді.

Для застосування шкали Харрінгтона усі досліджувані показники слід звести до безрозмірного вигляду, відповідно до осі абсцис (стандартизувати) та розрахувати величини частинних функцій. Для стандартизації обраних показників використовуємо наступну формулу:

$$o_z = \frac{X_i - \overline{X_i}}{S},$$

де X_i – значення показника;

$\overline{X_i}$ – середнє значення показника;

S – стандартне відхилення змінної, що розраховується за формулою:

$$S = \sqrt{\frac{(X_i - \overline{X_i})^2}{n}},$$

де n – кількість об'єктів дослідження.

В узагальненому вигляді інтегральний показник оцінки санаційної

спроможності підприємства матиме вигляд:

$$D_i = \sqrt[13]{d_{M1} * d_{T1} * d_{B1} * d_{B2} * d_{B3} * d_{\Phi1} * d_{\Phi2} * d_{\Phi3} * d_{\Phi4} * d_{\Phi5} * d_{\Phi6} * d_{\Phi7} * d_{\Phi8}},$$

де M_1 – частка ринку;

T_1 – продуктивність праці працівників;

B_1 – фондівіддача;

B_2 – коефіцієнт зносу основних засобів;

B_3 – рентабельність основних засобів;

Φ_1 – коефіцієнт Бівера;

Φ_2 – коефіцієнт фінансового левериджу;

Φ_3 – коефіцієнт здатності капіталу до маневрування;

Φ_4 – коефіцієнт абсолютної ліквідності;

Φ_5 – коефіцієнт загальної ліквідності;

Φ_6 – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості;

Φ_7 – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості;

Φ_8 – коефіцієнт трансформації.

Значення інтегрального показника лежить в межах від нуля до одиниці.

Чим більше значення, тобто, чим ближче показник наближається до одиниці, тим більш санаційно спроможним є підприємство.

Для оцінки інтегрального показника доцільним є використання такої шкали: 0,10-0,19 – дуже низький рівень санаційної спроможності; 0,20-0,37 – низька санаційна спроможність; 0,38-0,63 – задовільна санаційна спроможність; 0,64-0,80 – високий рівень санаційної спроможності; 0,81-1,00 – дуже високий рівень санаційної спроможності.

Отже, запропонований інтегральний показник оцінки санаційної спроможності дає можливість визначити рівень санаційного потенціалу, під яким слід розуміти сукупність наявних та прихованих, зовнішніх та внутрішніх можливостей і ресурсів підприємства, що можуть бути використані з метою подолання кризи (успішної реалізації санації) та забезпечення ефективного функціонування підприємства в майбутньому. Використання даного показника буде сприяти швидкій оцінці санаційної спроможності суб'єкта

господарювання.

Висновки. Результати дослідження дали підстави зробити наступні висновки та рекомендації. По-перше, фінансова санація є об'єктивною реальністю та необхідністю ринкової економіки. Вона носить комплексний характер і охоплює практично всі фінансові аспекти функціонування підприємств. Дослідження економічної сутності санації дає підстави розглядати її як систему послідовних, взаємопов'язаних заходів з оздоровлення підприємства, що здійснюються для відновлення його платоспроможності, досягнення прибутковості та конкурентоспроможності в довгостроковому періоді за участю всіх зацікавлених сторін. По-друге, показники, що можуть надати інформацію щодо санаційної спроможності підприємства доцільно об'єднати в чотири групи: платоспроможності, фінансової стійкості, рентабельності та руху грошових потоків. По-третє, альтернативою удосконалення оцінки санаційної спроможності є використання інтегрального показника санаційної спроможності, який характеризує сукупність наявних та прихованих, екзогенних та ендегенних можливостей підприємства, що можуть бути використані з метою подолання кризи, успішної реалізації санації та забезпечення ефективного функціонування підприємства в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Булович Т. В. Методичні підходи до оцінки санаційної спроможності підприємства / Т. В. Булович // Економіка підприємства. – 2009. – № 3. – С. 44–47.
2. Булович Т. В. Порівняльна характеристика методичних підходів до оцінки санаційної спроможності підприємства / Т. В. Булович // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 6. – С. 11–15.
3. Говорушко Т. А. Управління фінансовою санацією підприємства : підруч. / Т. А. Говорушко, І. В. Дем'янюк, К. В. Багацька. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 400 с.
4. Карпунь І. Н. Управління фінансовою санацією підприємства : навч. посіб. / І. Н. Карпунь. – Львів : «Магнолія-2006», 2011. – 418 с.